

poralnosti u smislu vječnosti⁴⁸. Ovo pomirenje korijeni se u „komunizmom” posredovanom nesmeta-
nom razvoju proizvodnih snaga u sebi identičnog
rada s onu i ovu stranu njegove diobe, rada raščla-
njenog samom svojom vrtnjom i gibanjem i radi
njih [u čemu je identitet dvaju „carstava” rada, ra-
da kao „hrvanja (Ringen) s prirodom“ i rada kao
„razvoja ljudskih snaga koje sebi važi kao samo-
svrha“? Da li, „istinsko carstvo slobode“ izrasta na
„carstvu nužnosti“ kao „svojoj bazi“, ili je, napro-
tiv, nužni rad uopće kao rad omogućen slobodom,
kao bazom bilo kakvog odnosa spram „prirode“?
I, o kakvoj i čijoj slobodi je tu riječ?].

Nietzscheovo „vječno vraćanje jednakog” i Mar-
xova slobodna djelatnost (izraz iz neprilike: „viša“
djelatnost, Grundrisse . . . 1. c., str. 599) koja je sama
sebi svrha razvoja (pa je, stoga, za čovjeka rad „pr-
va životna potreba“, Kritik des Gothaerprogramms,
MEW 19, str. 21) jesu postspekulativni, kritikom
metafizičke „onostranosti“ posredovani zahtjev da
se u „ovostranosti” *uzdignutoj do čina prave, istin-
ske zbilje odgovori na izazov metafizike* od njenog
pothvata da misli hen panta en kyklo (He-
raklit) do Enciklopedije filozofijskih znanosti u ko-

---

⁴⁸ „Smrt se čini kao kruta pobjeda roda nad određenim
individuumom i kao da proturječi njihovom jedinstvu; no od-
ređeni individuum samo je *određeno biće* (ili bit, Wesen, V.
S.) roda, kao takovo smrtno“ (MEW Ergänz., Erster T.,
str. 539). „Smrt“ nije puka gola granica individuumu nego
strukturni momenat samog roda kao *jedinstva* roda i in-
dividuumu, kao njihove *totalnosti*. Individuum je smrtni rod
rod je besmrtni individuum. Ovdje je smrt baš tako dija-
lektički benigno i domestificirano shvaćena kao i na kraju
Filozofije prirode u Enciklopediji . . . (§§ 375. i 376), samo što
se u Hegela smrt prirodnog, konačnog individuumu nad-
vladava u „ljudskom društvu” kao ukinutoj i sačuvanoj pri-
rodi koja je postala „za čovjeka” u radu kao njegovom
„aktu samotvorenja [ili: samorađanja, Selbsterzeugung, V.
S.]” (l. c., str. 584).